चक्रवर्तित्वमतुलं संप्राप्ता अतुलाः श्रियः" इति। अथाष्टौ महाद्वादश्यः, शुद्धैकादशीयुता द्वादशी उन्मीलिनीसंज्ञा १द्वादश्येव शुद्धाधिका वर्द्धते चेत् सा वञ्जुली२ वासरत्रयस्पर्शिनी त्रिस्पृशा३ अग्रे पर्वणः सम्पूर्णाधिकत्वे पक्षवर्द्धिनी४। जयादयश्चतस्र इत्यष्टौ निर्ण० सि० उक्ता जयादिकाश्चतस्रश्च हेमा०व्र० उक्ता यथा "जया१ च विजया२ चैव जयन्ती३ पापनाशिनी४। सर्वपापहरा चैषा कर्तव्या फलकाङ्क्षिभिः। एकादश्यां शुक्लपक्षे यदा ऋक्षं पुनर्वसुः। सा नाम्ना च जया१ ख्याता तिथीनामुत्तमा तिथिः। समुपोष्य व्रती पापात् मुच्यते नात्र संशयः। अग्निष्टोमस्य यज्ञस्य फलमाप्नोति मानवः१। यदा शुक्ले तु द्वादश्यां नक्षत्रं श्रवणं भवेत्। विजया२ सा तथा प्रोक्ता तिथीनामुत्तमा तिथिः। तस्यां स्नातः सर्वतीर्थे स्नातो भवति मानवः। दानं सहस्रगुणितं तथा चैव पयोव्रतम्। होमजपोपवासैश्च सहस्राणां फलं लभेत्। यदा च शुक्लद्वादश्यां रोहिणी च प्रजायते। जयन्ती३ नाम सा प्रोक्ता सर्वपापहरा तिथिः। सप्तजन्मकृतं पापं स्वल्पं वा यदि वा बहु। तत् क्षालयति गोविन्दस्तस्यामभ्यर्चितस्तथा। यदा च शुक्लद्वादश्या पुष्यं भवति कर्हिचित्। तदा साऽतिमहापुण्या कथिता पापनाशिनी४। यो ददाति च यत्पुण्यं नित्यं संवत्सरे नरः। उपवासन्तु तस्यां च यः करोति महत्फलम्। तस्यां जगत्पतिर्देवः सर्वलोकेश्वरो हरिः। प्रत्यक्षतां प्रयात्याशु तदनन्तफलं स्मृतम्" एकादशीव्रतयोः साङ्कर्य्यादौ पारणे च विशेषः नि०सि० उक्तो यथा

"एकादशीद्वादश्योरेकत्वे तन्त्रेणोपवासः पार्थक्ये तु शक्तस्योपवासद्वयम् "एकादशीमुपोष्यैव द्वादशीं समुपोषयेत्" इति विष्णुरहस्यात् अशक्तौ तु द्वादश्यामेव "एवमेकादशीं त्यक्त्वा द्वादशीं समुपोषयेत्। पूर्ववासरजं पुण्यं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयम्" इति तत्रैवोक्तेः यदात्वल्पा द्वादशी तदोक्तं मात्स्ये "यदा भवति अल्पापि द्वादशी पारणादिने। ऊषःकाले द्वयं कुर्य्यात् प्रातर्माध्याह्निकं तदा" नारदीयेऽपि "अल्पायामथ विप्रेन्द्र! द्वादश्यामरुणोदये। स्नानार्चनक्रियाः कार्य्या दानहोमादि संयुताः" इति सङ्कटे तु माधवीये देवलः "संकटे विषमे प्राप्तं द्वादश्यां पारयेत्कथम्। अद्भिस्तु पारणं कुर्य्यात् पुनर्भक्तं न दोषकृत्" इति सङ्कटे त्रयोदशीश्राद्धप्रदोषादौ अत्र केचिदाहुः "अपकर्षवाक्यान्यनाहिताग्निविषयाणि अग्निहोत्रादीनां श्रौतत्वेनापकर्षायोगादिति। द्वादश्यां च प्रथमपादमतिक्रम्य पारणं कार्यम् "द्वादश्याः प्रथमः पादो हरिवासरसंज्ञितः। तमतिक्रम्य कुर्वीत पारणं विष्णुतत्परः" इति निर्णयामृते मदनरत्ने च विष्णुधर्मोक्तेः। अत्र केचित् सङ्किरन्ते "यदा भूयसी द्वादशी तदापि प्रातर्मुहूर्त्तत्रये पारणं कार्यम् "सर्वेषामुपवासानां प्रातरेव हि पारणमिति वचनादिति"। अस्मद्गुरवस्तु बहूनां कर्मकालानां विना कारणं बाधापत्तेः प्रागुदग्वचनैश्च अल्पद्वादश्यामेवापकर्षविधानादपराह्ण एव कार्यम् प्रातःशब्दस्तु "सायं प्रातर्द्विजातीनामशनं श्रुतिचोदितमिति" वदपराह्णपाचित्वेऽप्युपपन्नः न च वाक्यवैयर्थ्यं पुनर्भोजनसायंपारणनिवृत्त्यर्थत्वात्तस्येत्याहुः। प्रमादेन एकादश्युपवासातिक्रमे अपरार्के वाराहे "एकादशी विप्लुता चेद्द्वादशी परतःस्थिता। उपोष्या द्वादशी तत्र यदीच्छेत्परमं पदम्"। नि०सि० स्थानान्तरे

भाद्रपदशुक्लद्वादश्यां श्रवणयोगरहितायां पारणं कुर्य्यात् आभाकासितपक्षेष्विति दिवोदासोदाहृतवचनात्।

"उपोष्यैकादशीं मोहात् पारणं श्रवणे यदि। करोति हन्ति तत्पुण्यं द्वादशद्वादशीभवम्" इति तत्रैव स्कान्दाच्च। अस्य तत्रैव प्रतिप्रसवः मार्कण्डेयोक्तः "विशेषेण महीपाल! श्रवणं वर्द्धते यदि। तिथिक्षयेण भोक्तव्यं द्वादशीं लङ्घयेन्न हि" इति। केचित्तु यदा त्वपरिहार्य्यो योगस्तदा श्रवणनक्षत्रे त्रेधाविभक्ते मध्यमविंशतिघटिकायोगं त्यक्त्वा पारणं कार्यं तदुक्तं विष्णुधर्मे "श्रुतेश्च मध्ये परिवर्तमेति सुप्तिप्रबोधपरिवर्तनमम्बुवर्ज्यमिति"। केचिच्चतुर्धा विभज्य मध्यपादद्वयं वर्ज्यमाहुः अत्र मूलं चिन्त्यम्। अत्रैव विष्णुपरिवर्तनोत्सवं कुर्य्यात्। सन्ध्यायां विष्णुं संपूज्य प्रार्थयेत मन्त्रस्तु तिथितत्त्वे उक्तः। ओं "वासुदेव! जगन्नाथ! प्राप्तेयं द्वादशी तव। प्रार्श्वेन परिवर्तस्व सुखं स्वपिहि माधव!" इति अत्रैव शक्रध्वजोत्थापनमुक्तमपरार्के गर्गेण "द्वादश्यां तु सिते पक्षे मासि प्रौष्ठपदे तथा। शक्रमुत्थापयेद्राजा विश्वश्रवणवासवे" इयमेव श्रवणद्वादशी तत्रैकादश्यां द्वादशीश्रवणयोगे सैवोपाख्या "एकादशी द्वादशी च वैष्णव्यमपि तत्र चेत्। तद्विष्णुशृङ्खलं नाम विष्णुसायुज्यकृद्भवेत्" इति विष्णुधर्मोक्तेः नारदीयेऽपि "संस्पृशैत्र-